

الگوی بورسی جراحی اقتصاد

بیش از یک سال از زمان الزام شبه‌دولتی‌ها به ارائه صورت‌های مالی به سازمان بورس گذشته است. این در حالی است که همچنان بسیاری از این شرکت‌ها اطلاعات مالی خود را منتشر نکرده‌اند.

بررسی‌ها در سطح بین‌المللی و تجربیات داخلی نشان می‌دهد شفافیت مهم‌ترین رکن و پشتوانه بحران زدایی و اصلاح اقتصادی است که دو دستاورد به همراه دارد؛ اول اینکه آسیب‌شناسی از معضلات به صورت درستی انجام می‌گیرد و دوم اینکه این موضوع می‌تواند پاسخگویی مدیران شرکت‌ها را تا حد بالایی تضمین کند.

رئیس‌جمهوری کشورمان در صحبت‌های خود در هفته گذشته به لزوم اتخاذ تصمیم جدی‌تر برای حل مشکلات اقتصادی اشاره کرده بود. «دنیای اقتصاد» در گزارشی با عنوان «نوبت جراحی اقتصاد ایران» مشروح صحبت‌های حسن روحانی را در جمع روسای کمیسیون‌های تخصصی مجلس منتشر کرد. عمده کارشناسان اقتصادی با برشمردن مشکلات و بعضاً بحران‌های موجود در سطح کلان اقتصادی لزوم اتخاذ اقدام جدی در این خصوص را مورد توجه قرار داده‌اند. این موضوع بخش‌های مختلف اقتصاد را در برمی‌گیرد و زخم کهنه‌ای است که در شرایط کنونی سر باز کرده و مانع از حرکت مطلوب اقتصاد در مسیر توسعه شده است. در شرایط کنونی نیز مدیران دستگاه‌های اجرایی کشور به لزوم ایجاد شفاف‌سازی در بخش‌های مختلف اشاره می‌کنند و این موضوع را در کنار سایر موارد از مطالبات عمومی مردم عنوان می‌کنند.

اقتصاددانان در سطح جهان طی سال‌های اخیر و به خصوص پس از بحران اقتصادی همه‌گیر سال 2008 بر این موضوع تکیه دارند که اگر شفافیت مالی به اندازه مطلوب خود در سطح اقتصاد آمریکا و بخش اعتباردهی وجود داشته باشد، امکان ارائه راه‌حلی برای مقابله با بروز بحران وجود دارد. بر این اساس استفاده از تجارب جهانی در این زمینه می‌تواند خطر رخ دادن بحران احتمالی اقتصاد کشور را رفع کند. عبور از بحران احتمالی طبیعتاً هزینه‌هایی را در بردارد اما این هزینه‌ها با اثرات سوء بعد از بحران قابل مقایسه نیست. اقتصاددانان نیز بر لزوم شفافیت لازم در اقتصاد آمریکا در سال‌های پیش از بحران و همچنین پس از آن تأکید داشتند. به این ترتیب امکان ضربه خوردن تمامی بخش‌ها کاهش می‌یافت و امکان حل آن با هزینه کمتر وجود داشت. در صحبت‌های اخیر حسن روحانی نیز به لزوم شفافیت هر چه بیشتر اقتصاد کشور تأکید شد. باید گفت به منظور اتخاذ تصمیم صحیح به منظور جلوگیری از وخیم شدن مشکلات اقتصادی کنونی ابتدا باید نقاط کور اقتصاد کاملاً شفاف باشند تا به این ترتیب امکان شناسایی و در ادامه ارائه راهکاری برای درمان آنها وجود داشته باشد. گرچه بورس کم‌وکاستی‌های خود را در شفافیت کامل دارا است و انتقادات زیادی را از سمت فعالان این حوزه داشته است اما میزان شفافیت در بورس با دیگر بخش‌های داخلی اقتصاد کشور قابل مقایسه نیست. از حدود یک سال پیش دستورالعمل ارائه اطلاعات مالی از سوی گروه‌های اقتصادی دولتی و شبه‌دولتی داخلی کشور روی سامانه «کدال» از سوی سازمان بورس ابلاغ شد. در سال 1396 انتشار صورت‌های مالی از سوی شرکت‌هایی که مشمول اصل 44 قانون هستند شتاب گرفته است اما همچنان بخش قابل توجهی از شرکت‌ها از ارائه صورت‌های مالی خودداری کرده‌اند. در این میان شرکت‌های زیرمجموعه و هلدینگ‌های زیرمجموعه نهادهای عمومی بعضاً بخشی از صورت‌های مالی خود را ارائه داده‌اند اما درخصوص سهامداران این شرکت‌ها همچنان اطلاعاتی منتشر نشده است. درآمدها و هزینه‌هایی که بر عهده این شرکت‌ها قرار دارد همچنان مبهم و گنگ است. سازمان بورس در اطلاعیه یک سال قبل خود به لزوم شفاف‌سازی و ارائه صورت‌های مالی در 6 گروه از بخش‌های دولتی و شبه‌دولتی تأکید کرده بود.

انتظار برای شفافیت شبه‌دولتی‌ها

طی ماه‌های اخیر اطلاعات مالی مرتبط با شرکت‌های مشمول اصل 44 قانون اساسی (شرکت‌هایی که در لیست واگذاری خصوصی سازی قرار دارند) روی «کدال» قرار گرفته است. این صورت‌های مالی عمدتاً به وضعیت نامناسب سودآوری این شرکت‌ها اشاره دارد که در دسترس عموم جامعه قرار گرفته‌اند. بررسی کارشناسان مالی از این شرکت‌ها می‌تواند اطلاعات دقیق‌تری از علت ناکارآمد بودن این شرکت‌ها ارائه دهد. در نگاه کلی، نگاه دولتی و شبه‌دولتی حاکم بر این شرکت‌ها در کنار رکود اقتصادی سال‌های گذشته و مشکلاتی مانند تحریم‌ها بر مشکلات این شرکت‌ها دامن زده است. در این میان این انتظار وجود داشت که علاوه بر شفافیت مالی شرکت‌های مشمول اصل 44 دیگر نهادهای شبه‌دولتی نیز از قانون شفافیت اطلاعات مالی تبعیت کنند. در شرایطی که بخش قابل توجهی از اقتصاد کشور غیرشفاف است، انتظار رسیدن به راهکاری جامع برای حل مشکلات تقریباً غیرممکن خواهد بود. در این میان جریان آزاد اطلاعات در بخش‌های مختلف سیاسی و اقتصادی می‌تواند در شناسایی و حل مشکلات بسیار مفید واقع شود. بر اساس ابلاغیه‌ای که سازمان بورس در دی ماه سال گذشته روی «کدال» قرار داده بود 6 گروه از نهادهای مهم کشور که در مالکیت مستقیم یا غیرمستقیم اشخاص حقوقی قرار دارند ملزم به ارائه اطلاعات شفاف مالی هستند. این نهادها موارد متعددی مانند شهرداری‌ها، کمیته ملی المپیک، سازمان هلال احمر، موسسات خیریه مانند کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان‌های وقفی و بقاع متبرکه مانند آستان قدس رضوی، صندوق‌های بازنشستگی کشوری و لشکری، صدا و سیما و همچنین نهادهای انقلاب اسلامی مانند بنیاد مستضعفان را شامل می‌شوند.

لزوم شفافیت صندوق‌های بازنشستگی

از جمله نهادهایی که باید الزام به شفاف‌سازی آنها مورد توجه قرار گیرد، صندوق‌های بازنشستگی است. طی ماه‌های اخیر صندوق بازنشستگی نفت اقدام به ارائه صورت‌های مالی شرکت‌های زیرمجموعه در سامانه «کدال» کرده است. این صندوق‌ها بنگاه‌های اقتصادی و هلدینگ‌ها مختلف را در پرتفوی خود دارند. در حالی که برنامه ریزی احتمالی سیاست‌گذاران کلان در زمان واگذاری بنگاه‌ها به صندوق‌های بازنشستگی خودکفایی این صندوق‌ها و انجام تعهدات به واسطه درآمدهایی بود که از این بنگاه‌ها برای آنها حاصل می‌شد، با این حال بر اساس لایحه بودجه عمومی کشور برای سال 1397 دولت در بخش هزینه‌های خود بیش از 30 هزار میلیارد تومان پرداختی

مستقیم به صندوق بازنشستگی کشوری پیش بینی کرده است. این هزینه احتمالا بخشی از هزینه هایی که روحانی در هفته گذشته تحت عنوان بودجه ای که دولت بر آن کنترل ندارد، به آن اشاره کرده بود، قرار می گیرد. وی در صحبت های خود به عدم کنترل دولت بر 200 هزارمیلیارد تومان از بودجه کشور تاکید داشت. این بخش تعهداتی است که بر دولت تحمیل شده اند و امکان رهایی از آنها نیز با وضعیت کنونی این نهادها وجود ندارد. برای مثال در صورتی که دولت بودجه صندوق های بازنشستگی را پرداخت نکند درآمدهای صندوق های بازنشستگی احتمالا کفاف پرداخت تعهدات این سازمان را نخواهد داد و بازنشستگان کشور به عنوان بخش آسیب پذیر کشور با مشکل جدی مواجه خواهند شد. در ریشه باری مشکلات کنونی و ناسازگاری دخل و خرج صندوق های بازنشستگی باید نگاهی دقیق تر به اتفاقات سال های گذشته در این بخش داشت. سیاست های نادرست این بخش در دولت نهم و دهم مانند کاهش سن بازنشستگی به منظور ایجاد شغل برای قشر جوان جامعه در حالی که رکود در سطح کلان اقتصاد مانع از اشتغال زایی خالص در کشور می شد، بار هزینه ها را بر صندوق های بازنشستگی افزایش داد. پرداخت بدهی های دولت به صندوق های بازنشستگی در قالب واگذاری های بنگاه های زیان ده از دیگر مواردی بود که ضعف بخش درآمد این سازمان ها را به دنبال داشت. کارشناسان عوامل مزبور را از عوامل اثرگذار در مشکلات کنونی صندوق های بازنشستگی عنوان می کنند. در شرایط کنونی حل این مشکلات و شاید تنها راهکار برای عبور از بحران احتمالی در این بخش شفافیت کامل مالی در این سازمان ها و شرکت های زیرمجموعه است. صندوق های بازنشستگی حتی در اقتصادهای پیشرفته جهان نیز با افزایش میانگین سنی از بخش های آسیب پذیر جامعه هستند بر این اساس با شناسایی مشکلات موجود امکان استفاده از تجارب جهانی نیز در این بخش وجود دارد. علاوه بر صندوق های بازنشستگی دیگر نهادهای عمومی و شبه دولتی نیز باید از ارائه صورت های مالی ابایی نداشته باشند. به منظور رصد مشکلات در سطح کلان اقتصاد کشور باید تمامی بخش ها اقدام به شفاف سازی کامل مالی را در دستور کار قرار دهند.

دولت پیش قدم شود

انتشار اطلاعات مالی گروه های مختلف مرتبط با نهادهای انقلاب اسلامی ضرورت دارد. در این میان اما به نظر می رسد دولت نیز همچنان کارنامه درخشانی در حوزه شفافیت ندارد. در مرحله اول به نظر می رسد دولت باید وزارتخانه های خود را مکلف کند که شرکت های زیرمجموعه را وادار به ارائه وضعیت مالی خود کنند. در این میان احتمالا باید تحمل انتقادات در میان سیاست گذاران اقتصادی افزایش یابد زیرا اگر مشکلی وجود نداشت طبیعتا وضعیت اقتصادی کشور به این سمت کشیده نمی شد. احتمالا اثرات خصوصی سازی ابتری که در سالیان نه چندان دور انجام شد و بخش قابل توجهی از واگذاری ها در قالب رفع دیون به سازمان های مختلف صورت گرفت خودنمایی کند. این واگذاری ها نه تنها به سازمان ها برای انجام تعهدات خود کمک نکرده است بلکه از سوی دیگر وضعیت مالی شرکت های واگذار شده نیز روز به روز بدتر از قبل شد. به این ترتیب این سازمان ها که در انجام تعهدات خود وامانده اند منابع و توانی برای بحران زدایی از زیرمجموعه های خود نیز ندارند. در شرایط کنونی دولت می تواند در حوزه اختیارات خود مانند وزارتخانه نفت دست به شفاف سازی جامع بزند تا به این ترتیب زمینه برای شفاف سازی کامل ایجاد شود. در این خصوص می توان به ارائه صورت های مالی از هلدینگ توسعه خدمات مدیریت اهداف به عنوان یکی از بزرگ ترین هلدینگ های بخش نفت و انرژی و از زیرمجموعه های صندوق بازنشستگی نفت اشاره کرد. بررسی وضعیت مالی این شرکت به گزارش مفصل دیگری نیاز دارد. در شرایط کنونی این گزارش در کنار گزارش مالی سایر شرکت ها در سامانه کدال در دسترس عموم قرار گرفته است. به این ترتیب سایر سازمان های شبه دولتی نیز با توجه به الزامات قانونی شفافیت اطلاعات مالی را در دستور کار قرار دهند. بدون داشتن تسلط کافی در کل اقتصاد نباید به بهبود وضعیت اقتصادی امیدوار بود. به طور قطع انجام اصلاحات در این زمینه هزینه هایی را در بر دارد و نمی توان اشتباهات و خطاهای سیاست گذاری گذشته را بدون هزینه جبران کرد اما این هزینه ها در مقایسه با بحران احتمالی قابل چشم پوشی است.

نمونه بورسی بحران زدایی

یکی از مواردی که احتمالا در سال های اخیر مورد توجه فعالان بازار سهام قرار گرفته است رفتار بانک مرکزی در قبال بانک ها بود. بانک ها از همان ابتدای خصوصی سازی خود با مشکلات زیادی مواجه بودند. با این حال مشکلات زیر وضعیت مالی غیرشفاف آنها مخفی مانده بود. برخی کارشناسان این حوزه از سالیان قبل به انتظار برای بحران مالی حوزه بانکی اشاره می کردند اما این وضعیت تا شفاف سازی کامل مشخص نشد. طی سالیان اخیر بانک مرکزی در اقدامی صحیح که البته هزینه هایی را برای اقتصاد به خصوص سهامداران این بانک ها به دنبال داشت، بانک ها را ملزم به رعایت دستورالعمل هایی برای ارائه اطلاعات مالی کرد. به این ترتیب بخش شناسایی درآمد موهومی یکی از بخش های مورد هدف بانک مرکزی بود که در کنار نحوه شناسایی درآمد و همچنین اخذ ذخایر مناسب در بخش مطالبات مشکوک الوصول بانک ها باعث شد که بسیاری از بانک ها با زیان مواجه شوند. به این ترتیب سودهای موهومی شناسایی شده بخش بانکی کشور از صورت های مالی حذف شد. در پی این شفاف سازی ها سیاست خروج از بنگاهداری بانک ها در مسیر اجرایی قرار گرفت. شاید در نگاه اول و برای عموم زیان ده شدن بانک های بزرگ کشور و زیان سنگین سهامداران آنها نردهای زیادی را بر بانک مرکزی به دنبال داشت اما نکته ای که باید به آن توجه کرد عدم حذف بحران با مخفی کردن آن است. عدم ارائه اطلاعات شفاف باعث شده بود که این بحران در سال های قبل مخفی بماند، به این ترتیب مشکلی که در سال های نخست امکان حل آن با هزینه کمتری وجود داشت با ادامه رویه غلط تا سر حد بحران بانکی برای کل کشور پیش رفت.

در این راستا گام نخستی که مقام ناظر بانکی برداشت، اجبار بانک ها به شفاف سازی از وضعیت واقعی مالی بود. در شرایط کنونی گرچه خطر این بحران از سر اقتصاد کشور برداشته نشده است اما حداقل وضعیت شفاف آن باعث شده که عموم جامعه نیز به ریسک موجود در این بخش پی ببرند. همگام با این شفاف سازی ها برخورد جدی با موسسات غیرمجاز مالی در دستور کار قرار گرفت و همچنین با افزایش نظارت بانک مرکزی بر صورت های مالی و شعب بانک ها امکان کاهش نرخ سود به وجود آمد. گام نخست در اصلاح نظام بانکی هزینه هایی را برای اقتصاد در برداشت. هر چند در این خصوص بلوکه شدن سرمایه های سهامداران بانکی و همچنین سپرده ها در موسسات غیرمجاز به دنبال گام های نخست نظام بانکی رخ داد. اما عدم شفافیت به طور قطع وضعیت را تا نقطه بحرانی جلو می برد. در شرایط کنونی نیز به

نظر می‌رسد تا پیش از اینکه اقتصاد وارد بحران اساسی شود اقدامات برای جراحی اقتصاد انجام شود. در این میان به نظر می‌رسد نخستین گام و تنها اقدام مثبت در شرایط کنونی الزام به شفاف‌سازی وضعیت مالی نهادهای عمومی، دولتی و شبه دولتی است. (دنیای اقتصاد)